gale. Pietrytinėje laužavietės dalyje rasta daug smulkių grublėtos keramikos perdegusių šukelių, jų sluoksnio storis - 11 cm. Kita mažesnė laužavietė - 81x53 cm dydžio su nuodėguliu 31 cm ilgio ir grublėtos keramikos šukelėm. Sluoksnio storis - 7 cm.

Centrinėje kapinyno dalyje, plote Nr. IV, aptikta kiaušinio pavidalo 70x51 cm dydžio duobelė, gaubtu viduriu, prie šiaurės rytinio krašto buvo angliukų. Atrodo, kad Čia duobutėje trumpai kūrenta ugnis. Ištirtuose plotuose rastos kelios duobės su angliukais sampiluose. Plote Nr.I duobė 142x126 cm dydžio, apskrita, su intensyviu 18 cm skersmens angliukų ploteliu pietvakarinėje pusėje ir pailgu ruoželiu šiaurės rytinėje. Angliukų plotelio sluoksnio storis - 7 cm. Pavienių angliukų buvo visame sampile iki pat dugno. Duobės gylis - 64 cm. Centrinėje kapinyno dalyje, plote Nr.IV aptikta didelė 188x176cm dydžio duobė su angliukais šiaurės rytinėje dalyje. Angliukų sluoksnio storis skersiniame pjūvyje 7 cm. Giliau preparuojant pilkšvą duobės žemę, angliukų jau neaptikta. Duobės gylis 58 cm. Kulautuvos kapinyno tyrinėjimai bus tęsiami.

Birute Salatkienė

LIEPORIŲ (ŠIAULIAI) KAPINYNO 1990 IR 1991M. TYRINĖJIMAI

Lieporių kapinynas atrastas 1983m. Tada jis buvo Šiaulių raj. "Naujo gyvenimo" kol. žemėje, Lieporių kaimo gyventojų J.Katkaus ir I.Budraičio sklypuose, apie 800m nuo tuometinės Šiaulių miesto ribos. 1987m. kapinyną tyrinėjo MA II archeologė Ilona Vaškevičiūtė (žr. ATL 1986 ir 1987 metais. V., 1988 P. 114). Buvo ištirtas 660m^2 plotas, rasta 10 kapų, 121 archeologinis dirbinys. Konstatuota, kad tai IV-VII m.e.a. žemaičių kapinynas.

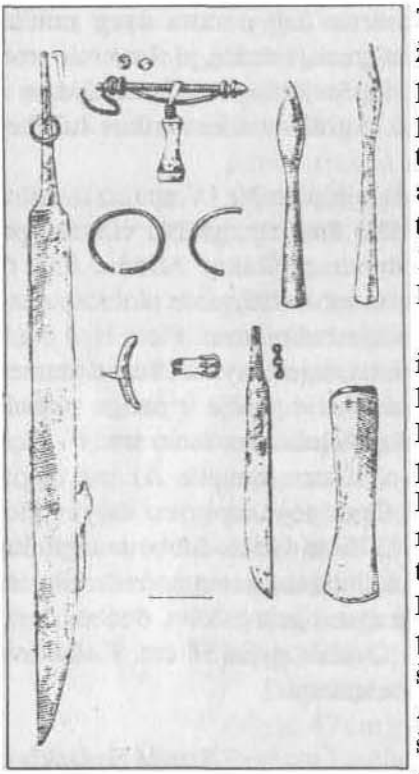

kapo Nr.95
radiniai

Tuojau po to šis "Naujo gyvenimo" kol. žemės plotas kartu su kapinynu buvo perduotas Šiaulių miestui, ir čia projektuojamas gyvenamasis rajonas. Dėl to 1990m. kapinyno tyrinėjimai buvo atnaujinti, o 1991m. pratęsti. 1990m. tyrinėjo Šiaulių "Aušros" muziejus, o 1991 m. muziejus ir LII archeologė I.Vaškevičiūtė.

1990 - 1991m. Lieporių kapinyne ištirtas 3427m^2 plotas, rasti 85 griautiniai kapai, 15 išardytų, kapų duobių dugnų. Buvo kasama į visas puses nuo 1987m. perkasų. Ištirtas pietinis kalvelės pakraštys. . Kapai tyrinėtame plote išsidėstę labai netolygiai, susiskirstę penkiomis grupėmis, tarp kurių yra 10-20m tušti tarpai. Kompaktiškiausiai kapai išsidėstę rytinėje ir pietrytinėje grupėje, daug rečiau šiaurinėje ir šiaurės vakarinėje. Ankstyviausi kapai pietinėje, o vėlyviausi šiaurės vakarinėje grupėje. Rytinė grupė gausiausia, čia turtingiausi kapai. Lieporių kapinyne rasti 26 vyrų, 23 moterų ir 3 vaikų kapai. 35 kapuose palaidotųjų lyties nustatyti nepavyko. Mirusieji laidoti stačiakampėse užapvalintais kampais ar galais 160-220cm ilgio ir 40-70cm pločio duobėse, 20-80cm gylyje. Tiek vyrai, tiek moterys laidoti įvairiomis kryptimis, jokio dėsningumo nematyti. Mirusieji guldyti ant nugaros, įvairiai ant krūtinės sudėtomis rankomis, ištiestomis kojomis.

Vyrų kapuose dažniausios įkapės buvo įmoviniai ietigaliai, į kapą dedami po vieną (3 kapuose buvo po du), iš ginklų dar minėtini kovos peiliai. Trys iš jų buvo su geležiniais žiedais ant koto. Rasti du kalavijai - vienašmenis

ir platusis. Kirvis buvo tik viename kape. Prie retesnių įkapių priskirtini 2 geležiniai pentinai ir 3 geriamųjų ragų apkalai. Vyrų papuošalų rasta mažai. Tai lankinės skliutakojės ir aguoninės segės bei storagalės apyrankės. Iš vyrų kapų turtingumu išsiskiria kapas Nr.95. Čia buvo palaidotas senas apie 185cm ūgio vyras. Jam į kapą įdėtas 75cm ilgio vienašmenis kalavijas, buvęs odinėse makštyse. 25cm ilgio makščių galas apkaustytas plona geležine juostele. Kalavijas gulėjo smaigaliu kojų link, ant kairiojo peties, išilgai kapo. Ant kalavijo buvo padėtos 2 ietys, o skersai jų geležinis įmovinis kirvis. Skersai juosmens buvo kovos peilis, prie diržo prikabintas geležine grandine. Ant kairiosios mirusiojo kojos žalvarine sagtele buvo užsegtas geležinis pentinas. Ties dešiniąja alkūne padėti du geriamieji ragai. Mirusysis buvo papuoštas sidabrine lankine skliutakoje sege, prie kurios kūgelio pritvirtinta žalvarinė grandinėlė, o prie jos galo - du gintariniai karoliukai. (pav.).

Moterų kapuose randami darbo įrankiai yra daugiausia peiliukai ir ylos. Buvo aptiktas vienas pjautuvėlis ir verpstukas.

Kapinyne rasta keletas įdomesnių moterų galvos apdangalų ir papuošalų. Moters kape Nr.72 aptikti 4 kabučiai, padaryti iš žalvarinių įvijėlių ir grandinėlių, puošė, matyt, audeklo kepuraitę iš šonų ir nugaros pusės.

Kape Nr.85 moteris palaidota su nedidele (tik pakaušį dengiančia) odine kepuraite, kuri puošta 5 eilėmis grandinėlių, pakaušio srityje grandinėlės turi klevo lapo sėklos kabučius. Kaktos ir pakaušio grandinėlės sujungtos didesnio skersmens grandelėmis, esančiomis prie smilkinių. Kepurėlė uždėta ant audinio, kurio kraštai maždaug pečių srityje buvo puošti žalvarinėmis įvijėlėmis ir grandelėmis.

Panašus galvos apdangalas galėjo būti ir kape Nr.65, kur pečių vietoje rasta daug žalvarinių įvijų ir skardelių.

Karolių apvarėlė rasta kape Nr.52. Ji suverta iš 4 žalvarinių cilindrėlių ir vieno gintaro karoliuko. Dažniausiai randami

moterų papuošalai- smeigtukai, daugiausiai kryžiniai, išplotomis plokštelėmis galuose, kiaurakryžmiai, su buoželėmis galuose, su kabučiais ir grandinėlėmis arba be jų. Kapuose jie aptinkami po vieną ir po du. Vienas jų sidabruotas. Rasta ir trikampe galvute, lazdelinių, nuokamienių smeigtukų.

Apyrankių buvo mažai. Daugiausia tai juostinės trikampio pjūvio apyrankės su trikampe iškilia briauna, rankogalinės. Rastas vienas įvijinis žiedas.

Dažnai pasitaikanti įkapė tiek vyrų, tiek moterų kapuose buvo geležinis lazdelinis smeigtukas. Jis greičiausiai naudotas drobulei, į kurią buvo įvyniotas mirusysis prieš guldantį kapą, susegti. Šie smeigtukai kape neturi nuolatinės vietos ir randami galvūgalyje, ant krūtinės, po griaučiais, ties juosmeniu ir pan. Tik du geležiniai lazdeliniai smeigtukai aptikti poroje su žalvariniais kryžiniais ant mirusiųjų krūtinių.

Kapas Nr.55 iš kitų išsiskyrė tuo, kad jame aptikta ir papildoma įkapė. Šio kapo duobės kampe, prie galvos iš kairės, buvo padėta žalvarinė storagalė, sudėtinė dviejų dalių apyrankė. Į ją įstrižai įkištas nuokamienis žalv. smeigtukas.

Daugiausia vyrų ir moterų kapuose buvo gintarinių karoliukų. Jų aptikta po vieną, pasitaikė po du, o kape Nr.62 - keturi. Iš jų papuošalu laikytinas tik vienas, buvęs apvaroje su žalvariniais cilindrėliais. Kiti karoliukai - tai greičiausiai amuletai. Nuolatinės vietos kape jie neturi, randami prie galvos, ant krūtinės, juosmens, kojų, ant kapo dugno po griaučiais, prie ietigalių. Pasitaikė nebaigtų, neišgręžtų, sudužusių karoliukų ar tiesiog gintaro gabalėlių. Galbūt lieporiškiai gintarą apdirbo patys.

1990 - 1991m. tyrinėjimai praplėtė Lieporių kapinyno chronologinius rėmus. Rastasis platusis kalavijas, pasaginės segės adata leidžia manyti, kad čia buvo laidota ir IX a. po Kr. pradžioje.

Be kapų Lieporių kapinyne aptikti 77 židiniai. Jie labai

nevienodi ir tyrinėtoje kapinyno teritorijoje išsidėstę netolygiai. Didžiausi židiniai yra 5.5x2m, 3x3m, mažiausi 30x40cm skersmens. Jų gylis -nuo 10 iki 45cm. Išsiskiria apskriti 50cm skersmens, 20cm gylio pusapvalio skersinio pjūvio židiniai, kuriems duobės buvo iškastos molyje. Tokių židinių yra daugiausia. Dauguma jų (apie 50) yra išsidėstę pietinėje kalvelės dalyje 40x15m plote, gana arti vienas kito. Be degėsių, pelenų, apdegusių akmenų ir perdegusios žemės, juose nieko nebuvo. Visi židiniai rasti po armeniu, 30-50cm gylyje, molio ar smėlio intarpų paviršiuje, viename gylyje su kapais. 4 židiniai buvo aukščiau kapų, o 2 kapai buvo virš židinio. Kultūrinio sluoksnio, maišytos žemės čia nėra. Nematyti, kad čia anksčiau už kapinyną galėjusi būti gyvenvietė. Židiniai Lieporių kapinyne turėjo apeiginę reikšmę. Be to, daugumos kapų sampile buvo angliukų, kai kur labai daug. Paminėtina, kad tame plote, kur sukoncentruota daugiausia židinių, buvo tik du kapai.

Tuščiame tarpe tarp pietinės, pietvakarinės ir šiaurinės kapų grupių, pietrytinėje jau minėto židinių susikaupimo dalyje, buvo rastos 63 stulpavietės iš 73, atrastųjų kapinyne. Stulpavietės daugiausia 20-30cm skersmens, nuo 12 iki 52cm gylio. Jų pjūviai buvo keturkampiai, su apvalintais kampais, pusapvaliai arba smaili. Jos visos aptiktos molyje, išsiskirdavo kaip apskrita geltona dėmė, dažniausiai jos būdavo 30-35cm gylyje. Be abejonės, tiems stulpams duobę molyje reikėjo iškasti. 38 stulpaviečių žemėje buvo angliukų, 7 - akmenų, 1 - geležinio peiliuko nuolauža ir 1 žolėdžio gyvūno dantis. Stulpavietės išsidėstę chaotiškai 20x20m plote. Iš jų išsidėstymo negalima įžiūrėti nei stulpinės konstrukcijos pastato, nei tvoros kontūrų. Jau minėta, kad šioje vietoje buvo tik du kapai. Po jais rastos stulpavietės, tačiau galima konstatuoti, kad šie kapai vėlesni už šias stulpavietės. Kapai, židiniai ir stulpavietės buvo tame pačiame gylyje, molio paviršiuje. Tyrinėjant nepaaiškėjo, ar stulpavietės turi ryšį su kapinynu. Tai, kad dauguma

židinių ir stulpaviečių koncentruojasi tuščiame tarpe tarp kapų grupių, leidžia manyti, kad čia galėjo būti ir apeigų vieta. Juo labiau, kad už nepilno kilometro į pietus ir pietvakarius nuo kapinyno ir dabar teka Šventupis.

Vėlai rudenį buvo iškastas dar 510 m^2 plotas į šiaurės vakarus nuo tyrinėtojo. Jame rasta židinių, stulpaviečių, degėsių dėmių, molinių šukių, geležinis smeigtukas. Paviršiuje buvo gerai matyti daugybė židinių pėdsakų, mėtėsi nemažai puodų šukių, degto molio gabalų. Keliolikoje vietų, kur buvo degėsių, nukasus armenį paaiškėjo, kad visose šiose vietose yra židiniai, kurių gylis siekia iki 40cm. Tai galėtų būti Lieporių gyvenvietės liekanos. Netyrinėjus negalima pasakyti, kokiu laikotarpiu ją reikėtų datuoti. Neaišku, kur baigiasi kapinynas, kur prasideda gyvenvietė. Šią vietą būtina ištirti.

1990-1991 m. Lieporių kapinyno tyrinėjimų išvados būtų tokios: chronologinius rėmus reikėtų praplėsti ir kapinyną datuoti IV-IX a. Rastos įkapės patvirtina, kad tai žemaičių kapinynas. Šiame kapinyne laidojimo apeigose naudota ugnis, tai patvirtina rastieji židiniai. Kapinyno teritorijoje aptiktos 73 stulpavietės, nesudarančios sistemos, primenančios statinį a ružtvarą. Jų buvimas kapinyno vietoje, kur nėra kapų, o tik židiniai, leidžia daryti prielaidą, kad tai galėjo būti apeigų vieta. Ieškant kapinyno vakarinės ir šiaurės vakarinės ribos buvo aptikta gyvenvietė, kuri dar netyrinėta ir nedatuota.

Jonas Stankus

PAILGOČIO KAPINYNAS

1990-1991 m. LU tęsė Pailgočio (Šilalės raj.) kapinyno tyrinėjimus. Iš esmės buvo dirbama pagrindinėje kapinyno dalyje į pietus nuo 1989 m. tirtų plotų (kairėje vieškelio Šilalė-Pajūris pusėje). 1990m. ištirtas 1120m^2 plotas ir aptikti